

QC

3€

ANY VI NÚM. 13 DESEMBRE 2008

QUADERNS DE CAPAFONTS

REVISTA DE RECERCA I DIVULGACIÓ

ÍNDEX

Editorial	3
Dominant l'aigua a la vall de Capafonts <i>Diego López Bonillo</i>	5
Els forns de calç i de guix <i>Jordi Fort Besora</i>	15
Censos i rendes que la gent de Capafonts pagava al comte de Prades, segons un capbreu de 1756 <i>Amadeu Mateu i Ferro</i>	21
Indrets de Capafonts	24
Una altra mirada sobre Capafonts <i>Joan Tortajada Rodríguez</i>	25
Paisatges de Capafonts	28
Una estona de tertúlia (3) <i>Sòrboles</i>	29
Arrels <i>Alicia Pocurull</i>	32

Foto de portada

Quantes riuades han vist passar les rescloses del Brugent dins el terme de Capafonts! Amb cada nova avinguda morien gairebé totes i calia refer-les perquè la vida pogués continuar. Santa Tecla el 1874, Sant Lluç, cinquanta-sis anys després, Sant Paulí al cap de seixanta-quatre anys més...són fites que es perden en el record. I de ben segur que n'hi hagué d'altres abans, i en vindran d'altres en el futur. Totes deixaren destrucció, canvis. Però la resclosa del molí de Més Avall, el del Balanyà, el darrer que funcionà a Capafonts, continua intacta. Amagada en el lloc més angost de les Fous, allà on el curs del riu s'estreny, ha sobreviscut a totes les catàstrofes. Inalterada, com el primer dia, les seves pedres són testimoni d'una època, d'uns treballs i d'uns homes, alhora que donen fe de l'obra ben feta. Aquesta foto, de l'octubre del 1994, pocs dies després de la riuada, mostra l'obra en tota la seva plenitud, neta de la bardissa que avui en dia l'amaga a la vista del caminant.

QUADERNS DE CAPAFONTS

REVISTA DE RECERCA I DIVULGACIÓ

Director: Amadeu Mateu i Ferro

Disseny i maquetació: Enric Fort Ferrer

Assessorament lingüístic: Joan Prats Sobreper

Edita: Associació Cultural Picorandan

C. Calvari, 6 - 43364 Capafonts

Redacció: C. Calvari, 6 - 43364 Capafonts

Tel: 977 86 80 08 E-mail: picorandan@tinet.org

Impressió: Gràfiques DARC, SL

Dipòsit legal: B-44.636-2003

ISSN: 1885-7329

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment és rigorosament prohibida sense l'autorització escrita de l'editor.

La revista *Quaderns de Capafonts* no es fa responsable de les opinions que contenen els articles publicats.

Hi col·laboren:

EDITORIAL

“El govern ha solucionat molts dels problemes que havíem heretat; com a exemple, podem posar el dels incendis forestals.”

No fa massa hem sentit aquesta afirmació per la ràdio; per als ciutadans despistats, pot tenir alguna credibilitat, però els que vivim envoltats de boscos, sabem que aquest problema no té ni tindrà mai solució i, per tant, el qui ha dit això, o no sap res del tema, o és un il·lús.

Aquestes declaracions ens han portat a reflexionar sobre algunes coses que passen, o que han passat recentment al nostre poble, que sí que poden tenir solució.

Fa dos anys que, vora de la roca del Picorandan, hi ha plantada una antena preparada per a emetre els senyals de TV i de telefonia mòbil, i hem de contemplar com passen els dies, les setmanes, els mesos i els anys sense que funcioni.

Quan es va fer l'asfaltat de la carretera, el projecte no va incloure eixamplar el pont del Miquelet a les Cadenetes i el que hi ha sota el Coll, tocant al bosc del Ros; l'obra es va enllestir, però els ponts han quedat estrets i perillosos com abans, perquè es diu que aconseguir que els informes, o permisos, que preceptivament ha de fer Medi Ambient, arribessin allà on es necessitaven per a poder fer més amples els dos ponts, es podia eternitzar.

Si des del govern és possible aconseguir que els boscos no es cremin, no és estrany que no es pugui fer un senzill informe sobre dos petitíssims ponts, i posar en funcionament uns repetidors, ja que, atrafegats amb l'esforç sobrenatural per evitar els incendis, no hi deu haver temps per a res més. I si ens preocupéssim dels problemes assequibles i deixéssim per a Déu Nostre Senyor els assumptes que li pertocuen?

Entenguin, senyors responsables d'aquestes coses, que nosaltres, pobres vilatans, ja ens fem a la idea que cada cent anys tindrem un aiguat com el de Sant Paulí, cada quinze anys un incendi als boscos i cada estiu un parell de llamps que faran destrosses; però, no haver eixamplat un parell de ponts, i no disposar del senyal per a usar el mòbil i la TV són coses que no ens mereixem, perquè aconseguir-les és possible amb poc esforç, i a més a més, som bons minyons i paguem els nostres impostos.

Ves que no sigui per culpa d'haver-nos entusiasmat amb la cosa del PEIN o zona de protecció de la natura, i ara estiguem condemnats a retornar a la vida que

portaven els nostres avantpassats, com els que vivien a la cova del Daniel. Si fos així, demanem que algú amb dos dits de front repensi tot això de la preservació del paisatge i retorni al sentit comú que, darrerament, sembla que va escàs.

Quan aquest número de Quaderns és a punt d'entrar a la impremta, ens diuen que l'antena que donarà senyal de TV és a punt d'entrar en funcionament. No se sap res de la telefonia, però en bona lògica, no pot tardar. La gent del nostre Ajuntament podran treure's del damunt un mal somni, i per fi sentir-se satisfets perquè els seus esforços han tingut èxit.

DOMINANT L'AIGUA A LA VALL DE CAPAFONTS

I

DIEGO LÓPEZ BONILLO

S'ha dit a bastament que la vall de Capafonts és rica en aigües. La xarxa de rius i barrancs drenen les aigües superficials, procedents de la pluja o la neu, i moltes de les subterrànies, que surten a través de gairebé un centenar de fonts de tota mena.

Aquestes aigües representen un capital que des de sempre s'ha regulat, perquè en depenien les possibilitats de vida per a persones i animals.

Les aigües de moltes fonts són aprofitades en la majoria dels casos al mateix lloc o en les proximitats, per la qual cosa les obres es redueixen normalment a una bassa, des d'on es porta l'aigua fins la terra que s'ha de regar. L'inventari de les fonts i les basses existents al territori de l'Alt Brugent es pot veure en números anteriors de Quaderns de Capafonts.

En aquest treball s'estudia l'aprofitament de les aigües que circulen pel riu i els barrancs. Aquest aprofitament depèn de dos factors: en primer lloc del cabal circulant i en segon lloc de la disponibilitat de terra per cultivar. Pel que fa al primer, el Brugent és l'únic que té un cabal assegurat durant tot l'any, des de la font de la Llòdriga, que és el naixement. En canvi, els barrancs que baixen dels Montllats només porten aigua quan plou fort, per la qual cosa no són utilitzables per regar. Els de la banda dels Rebollans i dels costers tenen un cabal més permanent en alguns trams, i per aquest motiu es poden aprofitar.

Quant a la disponibilitat de terra, a part de les planes situades al peu del turó del poble, n'hi ha poca. Però allà on hi ha abundància d'aigua, i ha estat possible, s'ha condicionat el terreny, s'ha trencat el pendent fent parades i paradons, de vegades amb marges d'alçada respectable, per tal d'aprofitar els cabals i establir regadius. Aquest és el cas, per exemple, de les Sortasses, una partida de pendent molt fort, que és tota de regadiu.

Les obres hidràuliques es localitzen en primer lloc al riu, i en segon lloc als barrancs dels costers i del Rebollar. Allà on ha estat possible s'han fet instal·lacions de desviament i canalització, per tal de portar aigua a les terres, o bé per omplir les basses dels molins. En síntesi, les rescloses i les sèquies permeten l'aprofitament de l'aigua al màxim: els límits són els propis cabals que circulen pel riu o el barranc i la topografia del terreny que permet o no fer les parades.

A la vall de Capafonts hi havia tot un entramat de rescloses, bacs, sèquies, sifons, tanques i albellons que formava una xarxa de captació i distribució de l'aigua del riu i dels barrancs. Algunes obres d'aquesta xarxa han desaparegut per

l'abandonament dels conreus o bé per la manca de restauració després de les riuades. Queda en servei la part més immediata al poble, que és on hi ha una més gran extensió d'horta.

A continuació veurem les característiques d'aquest sistema d'aprofitament de les aigües superficials a Capafonts. Com s'ha dit més amunt, no s'estudien les fonts, perquè ja han estat inventariades, excepció feta d'alguna que, per les característiques del terreny, permet de fer alguna canalització de més recorregut, i proporcionar cabals a diferents propietaris. D'altra banda, es ressenyen les obres que hi ha a l'actualitat i les que ja han desaparegut, però de les quals se'n té constància.

El Brugent

A partir del naixement a la font de la Llòdriga, el riu porta un cabal continu, que es va incrementant a partir d'algunes fonts i surgències. La majoria de les rescloses són, doncs, en el seu curs, i d'aquí surten les xarxes de canalitzacions més extenses.

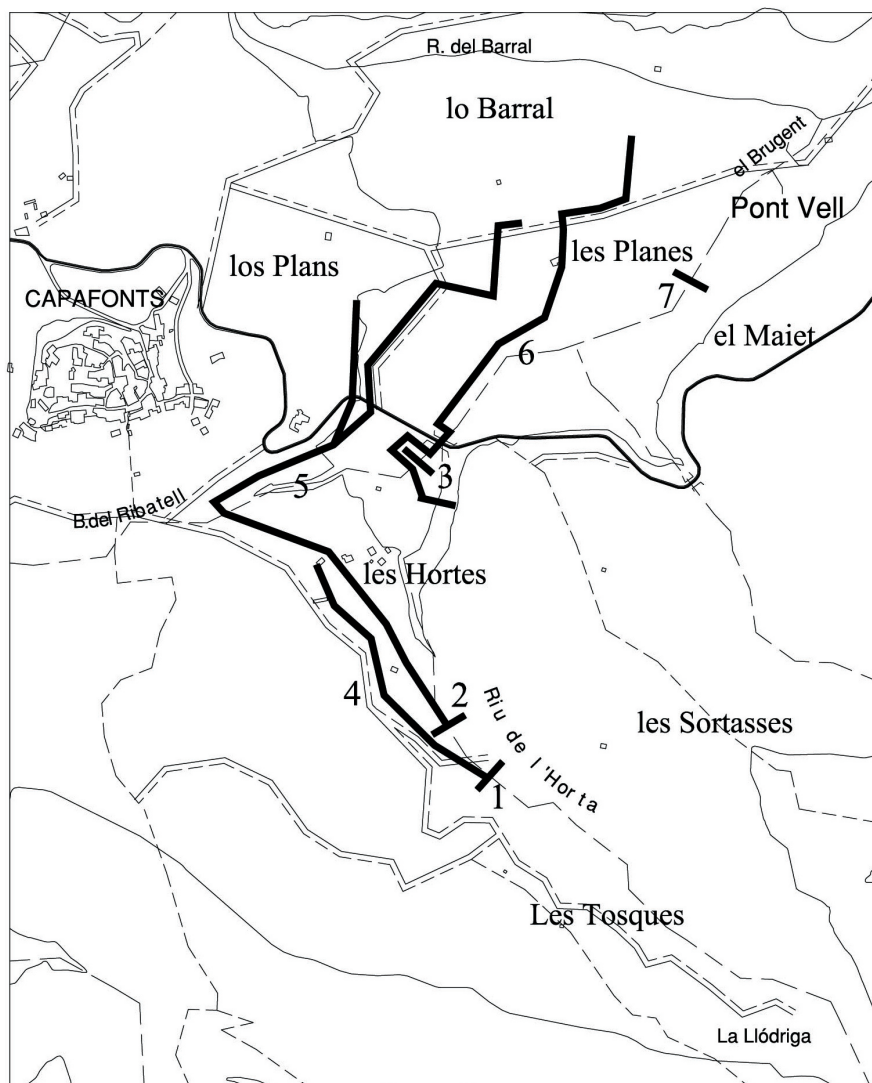
- *Baci del Garriga*. A pocs metres de la font de la Llòdriga hi havia una petita canalització, un baci, per omplir la bassa del Garriga i regar unes parades situades a l'esquerra del corrent. Tot ha desaparegut des de fa anys.

En aquest mateix punt hi havia una derivació cap a les parades de cal Jesús, situades a continuació.

- *Resclosa de les Sortasses*. Pocs metres més avall del baci del Garriga, hi havia una resclosa. La sèquia que en sortia per la dreta anava seguint la corba de nivell i regava tota la partida de les Sortasses, fins a l'hort del Frare. La descripció detallada d'aquesta partida es pot trobar al treball del Llorenç Balanyà al número 11 de Quaderns.

En aquest primer tram, el riu salva un pendent fort, formant entollaments, i saltants, fins a arribar al paratge de les Tosques, allà on ara es troba el dic de contenció de sediments. En aquest indret es troba una gran massa de tosca, al final d'un tram de poc pendent, que obliga el riu a salvar una alçada considerable. Part de l'aigua que porta el riu s'infiltra abans d'arribar al saltant i, seguint un curs subterrani pels forats, galeries i pous que forma aquest tipus de roca, surt finalment més avall, al peu de la massa de roca, i s'incorpora al corrent altra vegada.

En aquest indret hi havia tot un sistema per desviar l'aigua cap a la terra situada a l'esquerra del riu -amb l'excepció de dues parades a la dreta-, i aprofitar-la al màxim, sobretot a l'estiu, que és precisament quan el cabal és més baix i quan

Escala gràfica

0 100 500m

1. Resclosa de Damunt l'Horta	5. Sèquia de les Hortes
2. Resclosa de les Hortes	6. Sèquia de les Planes
3. Rescloses de les Planes	7. Resclosa de la Vidiella
4. Sèquia de Damunt l'Horta	

les necessitats són més altes.

- *Els tolls i el pou*. En el saltant on ara hi ha el dic, allà on el riu salva un desnivell, hi havia un indret, ja desaparegut, anomenat “el pou”, o “el pouet”. La pedra tosca havia format una mena de pou, practicable des de la part inferior, on hi havia un forat amb un aviador, fet d'un buscall, com els dels bassots. D'aquesta manera, es disposava d'un dipòsit d'aigua regulable a voluntat. Per tal d'augmentar el cabal que hi arribava, es feien uns tolls a la banda superior, al mig del riu, amb el simple procediment de col·locar, travessers al corrent, margets de pedra o terra. Quan convenia, l'aigua que s'embassava en aquests petites preses passava de cadascuna a la següent, i al final, feia cap al pou. Per regar només calia obrir l'aviador: l'aigua baixava pel riu fins a trobar la resclosa.

Com que el riu augmenta el cabal sovint, i especialment a la tardor, aquestes petites obres hidràuliques s'havien de refer cada any, abans de començar la campanya de reg de primavera-estiu. Si no es destruïen i al cap d'un any s'havien de refer per qualsevol causa, sovint era necessari emprar pics, perquè en el temps transcorregut s'havien soldat les pedres: l'aigua d'aquell indret porta dissolta una gran quantitat de calç, que forma ràpidament la pedra tosca, o travertí.

- *Resclosa de Damunt l'Horta*. Era aigües avall del “pou” de les Tosques i de construcció molt simple, per la qual cosa s'havia de refer sovint, perquè quan augmenta el cabal del riu, l'aigua allà baixa amb força.

Les primeres parades que es regaven amb aquesta aigua eren dues del Joan Ferrer, a la banda dreta. La durada no era reglamentada, perquè l'aigua d'aquesta sèquia no és “tatxada”, i quan acabava de regar, l'aigua es trencava cap a la resta de les finques.

La resclosa actual és a la banda dreta del riu, i s'alimenta del cabal secundari que surt dels forats de la massa de tosca, independents del corrent principal, que circula paral·lel. És molt petita, perquè el cabal en aquest lloc és fiable. Una canonada travessa el riu cap a l'esquerra, i seguint per l'antiga sèquia, rega algunes terres de la partida de Damunt de l'Horta.

Els regants són de dalt a baix, a més de cal Joan Ferrer, ca l'Oficial, cal Pere Ros, cal Pere Fortet (ara cal Gregori), cal Salvador, cal Joaquimet, cal Marino, ca l'Ermitanet, cal Pere Tomàs (ara cal Carlos Casas, retratista) i cal Batistó. La sèquia acaba a la bassa d'aquest darrer propietari, però abans hi ha una tanca per derivar els cabals sobrants cap a l'altra sèquia, la de l'Horta. Aquest regants no tenien establert un torn horari, per la qual cosa cadascun regava quan acabava el veí anterior, i així successivament fins a arribar al darrer. En qualsevol cas, el costum havia establert que a cada tros li tocava l'aigua sempre el mateix dia i les

En aquest `paratge de les Tosques hi havia el Pou i la resclosa de Damunt l'Horta
Foto: D. López

mateixes hores.

Una aixeta permet derivar aigua cap a la bassa dels bombers del Ribatell.

- *Resclosa de les Hortes*. És al costat i a tocar de la font d'en Corts. Abans de l'aiguat del 1994 era més avall, però la riuada aprofundí considerablement la llera, per la qual cosa calgué refer-la i canviar-la de lloc, més amunt per tal de col·locar-la a nivell de la sèquia. Ara la font queda negada per l'aigua que s'hi embassa.

Aquesta resclosa arreplega un bon cabal d'aigua, perquè el riu, en aquest tram, des de les Tosques, rep cabals de les fonts del Ponos i d'en Corts, ambdues força abundants, sobretot la primera. Actualment gairebé tot el recorregut és a través d'una canonada, la qual cosa evita les pèrdues per filtracions, i un aspecte molt important en els temps actuals, la feina de netejar la sèquia.

La sèquia que surt de la resclosa rega la partida de les Hortes. És la part més fèrtil del poble, i on la propietat és més dividida: alguns no són altra cosa que petits minifundis, sobretot els de la part de més amunt. Les parcel·les que hi ha en aquesta part, fins al barranc del Ribatell, són: cal Joan de la Marcel·lina, cal

Resclosa de les Hortes.
Foto: D. López

Miquelet, cal Miquel Peó -desapareguda amb la riuada-, cal Mano, una altra de cal Joan de la Marcel·lina, cal Llorenç Llongueras, cal Tomàs Pocurull -ara Luis Pérez-, cal Pep Pere Ros, cal Batistó, cal Joan Petit -ara Llorenç Llongueras-, cal Roquero -ara Llorenç Llongueras-, cal Benito Marcel·lino de cal Ros, cal Cutxó -ara Joan Iglesias-, ca l'Amadeu -ara Enric Rubió-, cal Joan de la Feliciania, cal Joan Francesc, cal Pere Genet, cal Luis Pérez, cal Batistó, cal Salvi, cal Batistó, i cal Blaió -ara Xavier Munné-, que és el darrer d'aquesta part.

Des d'aquesta parada, travessa el barranc a través d'un sífó. Abans, en aquest lloc hi havia un baci, anomenat “el pantano”. Sembla una incongruència anomenar així un baci, que és un tronc d'arbre buidat fent canal. Tal vegada en altre temps allà hi hagué una mena de presa on s'embassava l'aigua, i alguna riuada se l'endugué i ja no la referen. No deixa de ser una hipòtesi lògica, perquè una cosa és ben certa: els noms de lloc no es posen sense una base, obeeixen a una realitat.

A la banda esquerra, el Ribatell rega la parada del Santiago, cal Ros i cal Roiget. Abans d'entrar a la finca de cal Ros, una derivació continua per la parada del Pere Oficial, travessa la carretera a través d'un sífó i arriba a la parada del Batistó, a la partida de les Planes. La branca principal travessa la carretera per un imbornal, a l'entrada del camí de les Planes, on rega les finques de cal Pere Fortet, de cal Macià, la Sorteta de ca l'Enric, una parada de cal Xep i una part de la Plana del Llarg. A través d'un albelló travessa la part alta d'aquesta finca, per sortir a la Coma de cal Miquelet, i acabar a la bassa vella del Barral, des d'on reguen cal Fortet i, a través d'un altre albelló que data del 1783, cal Salvador Batistó.

Aquesta sèquia és una de les dues més abundants del terme, que permet regar unes deu hectàrees, en torns que segueixen sense interrupció des de les zero hores del dilluns fins a les vint-i-quatre del diumenge.

- *Rescloses de les Planes*. Abans de l'aiguat del 1994 n'hi havia una, just sota del pont de la carretera, però passà igual que a la de les Hortes: el nivell del riu quedà més baix, la qual cosa obligà a fer-la més amunt, per aconseguir el nivell de la sèquia, i una altra per recollir l'aigua del Ribatell.

Abans de l'aiguat, per la dreta sortia una sèquia de curt recorregut, que regava la partida de les Illes, situada passat el riu d'en Seguer, fins a la desembocadura del barranc de Terrascona. Ara aquesta sèquia és fora de servei per la desaparició d'aquella partida.

Des de la resclosa del riu, l'aigua circula per l'esquerra, passa pel damunt de la del Ribatell i entra en la sèquia sota del pont, al mateix lloc que abans. La primera part de la conducció és subterrània, a través d'un albelló de construcció probablement molt antiga, amb lloses a terra i volta en angle. És el més gran del terme, en el primer tram hi pot passar una persona ajupida. L'albelló fa una petita giragonsa en els inicis, i entra sota la parada de cal Macià, probablement per recollir l'aigua d'una font que neix en aquest punt. A partir d'aquí segueix en línia recta fins a la Plana del Llarg, des d'on circula ja en superfície, per una canonada.

D'aquesta sèquia reguen la Plana del Llarg, el Barral del Quico, la Plana i el Barral de cal Balanyà, la Plana de l'Estanís i la part final del Barral, coneguda com el Pont de l'Isidro i el de l'Estanís. És la sèquia que rega una extensió de terra més gran, però poca més que la de les Hortes.

- *Resclosa de la Vidiella*. Aquesta partida és a la dreta del riu, més avall del Maïet, i arriba fins al Pont Vell. Són unes parades que es regaven amb la resclosa situada al davant de la Plana del Llarg, a poca distància aigües avall de la desembocadura del barranc de Terrascona. A més de regar, omplia la bassa del molí del Balanyà o molí de Dalt. L'aiguat del noranta-quatre la feu desaparèixer, i pràcticament no hi queda cap resta. Es conserva algun tram de la sèquia del molí, just a l'entrada de la bassa del molí, allà on travessava el camí.

- *Resclosa de les Fous*. A l'alçada del molí de Dalt, o del Balanyà, hi havia una resclosa que recollia l'aigua, aprofitant el petit desnivell que forma el corrent. Travessava el riu més avall de la confluència del Barral per un baci, però com que el riu en aquest indret és força ample, n'hi havia dos de successius, amb un pilar de pedra seca al mig, aproximadament d'un metre i mig d'alçada, que es refeia després de cada aiguat. Quan passava això calia localitzar els bacis riu avall. Encara es pot identificar sobre el terreny el lloc on era l'obra.

La sèquia continuava riu avall per l'esquerra, i regava les parades de cal Vellanes, a l'entrada de les Fous. Més endavant, a l'alçada del morro de cingle més alt que hi ha a l'altra banda, allà on el riu dibuixa un meandre, travessava el corrent,

Resclosa de les Planes, al riu de l'Horta.
Foto: D. López

fins a la parada del Pere Marino. Des d'aquí continuava per la mateixa banda, i acabava a les Fous del Fortet, passat el barranquet de la Canal. De vegades, aquest barranc portava aigua: en aquest cas s'afegia a la sèquia.

En aquest punt, se'ns planteja una incògnita: on s'agafava l'aigua del molí del Mig? Perquè són ben visibles les restes de la sèquia, enganxades al cingle, sobre el corrent actual, més avall del barranc de la Canal. Però aquesta sèquia és a un nivell més alt que la que acabem d'esmentar, per la qual cosa devia tenir un altre origen i recorregut. Hem de tenir en compte que, segons la tradició, el molí se l'emportà l'aiguat de Santa Tecla, l'any 1874. El molí no desaparegué, ni la bassa, encara són al mateix lloc: el que desaparegué fou probablement tota o una gran part de la sèquia d'alimentació, i la resclosa, és clar. Hi ha la possibilitat que, en aquella ocasió, el riu canviés l'alçada de la llera, és a dir, que quedés més fondo del que era abans de la catàstrofe, i que el corrent d'aquell dia en modifiqués el curs, sobretot en el meandre que fa a tocar de la primera cinglera de la dreia, sota del mas de Fortet. Una hipòtesi plausible és que la sèquia del molí passava per la dreia del riu, que la força de l'aigua en aquell tomb arribà fins al cingle i arrasà totes les instal·lacions que hi havia, entre les quals la conducció del molí. Abona aquesta suposició el fet que, el 1994, l'aigua en aquell punt assolí una alçada considerable, més que a l'altra riba. Una vegada passà l'episodi, es referen les rescloses i les sèquies en el nivell nou que havia deixat el riu, és a dir, més fondo. La del molí no es reféu, i quedaren sobre el terreny les restes que podem veure actualment. Una

El riu a la Fou. Al fons hi havia la resclosa de la Managra. A l'esquerra, restes de la sèquia del Marian.

Foto: D. López

altra possibilitat, que sembla menys probable, és l'existència d'una altra resclosa més avall que la primera. En qualsevol cas, ens movem en el terreny de les suposicions, però el que és fora de dubte és que els cabals procedien del riu: no pot ser d'altra manera.

- *Resclosa del Garriga*. Just al davant del barranc de la Canal, que baixa del mas de Fortet, hi havia una resclosa, que derivava l'aigua cap a l'esquerra, a les parades del Garriga. La paret era força resistent, de pedres de mida respectable i a més soldades per la tosca. Dos bacis amb un suport al mig travessaven el corrent fins a les parades. L'obra ha desaparegut totalment i només se'n conserva el record, com altres del tram de les Fous.

- *Resclosa del molí de Més Avall*. A la part més estreta de les Fous, prop del barranc del Forn Teuler i de la cova del Potro, hi ha la resclosa que portava aigua a la bassa del molí de Més Avall i, que a més servia per regar unes parades de l'Emili Barberà i del Quirmo a l'esquerra del riu. La resclosa es conserva perfectament, encara que aterrada i mig coberta de vegetació. De la sèquia se'n conserven alguns trams.

Des d'aquest punt fins a la sortida del terme hi havia un seguit de rescloses, a partir de les quals es regaven algunes parades. Eren poques hectàrees en total, però això no era obstacle per aprofitar al màxim la terra disponible en aquest meandre que fa el riu. Com que les necessitats d'aigua eren poques, les rescloses y les canalitzacions eren també petites. I com que els cabals aquí són molt fiables, a partir d'aquesta regulació es disposava sempre d'aigua en abundància.

- *Resclosa del Marian*. Al davant del molí, abans del tomb que fa el riu, sortia una sèquia per la dreta, al peu del cingle del Salt de la Vella, i en algun tram excavada a la roca. La feren la gent de cal Roc Carles i feia cap a les parades del Marian, situades just al tomb del riu, davant de la Manugra. Ha desaparegut.

- *Resclosa de la Manugra*. Sota del Salt de la Vella hi havia una altra resclosa. L'aigua circulava per l'esquerra del riu, i regava les parades de cal Cerdà, de cal Joan Petit i de cal Roc Carles, a tocar de la Manugra. Se'n conserva una petita part d'un dels extrems, el de la dreta.

Més avall, encara hi havia una parada a tocar del riu, la de cal Marino. Regava amb aigua procedent del barranc de la Cova Fosca.

- *Resclosa del Mas d'en Toni*. Finalment, uns metres més avall del pont del Besora, hi havia la resclosa des d'on sortia la sèquia que regava aquesta part de la finca del mas d'en Toni. Ha desaparegut.

Com es veu, el riu estava molt aprofitat, des del mateix naixement fins a la sortida del terme. Tota aquesta obra hidràulica forma el nucli de l'agricultura més productiva a Capafonts, completat amb altres regadius que es veuran en el proper número de la revista. Amb la despoblació, a partir de la segona meitat del segle passat, moltes d'aquestes obres s'abandonaren definitivament i algunes han desaparegut.

De tota aquesta infraestructura, tal vegada l'element més antic que es conserva és l'albelló de la sèquia de les Planes, una obra notable per l'estructura del primer tram, per les dimensions i per l'antiguitat, atribuïda a l'època romana. Però això és tema d'un altre treball.

ELS FORNS DE CALÇ I DE GUIX

JORDI FORT BESORA

A Capafonts, durant segles, es feren forns de calç per abastir les necessitats de la construcció, per emblanquinar les cases i també, en els temps més recents, per preparar el sulfat de coure, que serveix per a combatre el mildiu de les vinyes i altres plantes sensibles a aquest fong.

En un forn de calç, la pedra calcària cuita al foc es transforma en calç viva, la qual, en ser ofegada amb aigua, esdevé una pasta blanca que és la calç amb què es fa l'argamassa. Aquest procés, conegut des de les èpoques antigues, es va fer servir al poble fins a mitjan segle XX.

Els darrers forns encesos dels quals tenim notícia foren: un que van fer a cal Balenyà aprofitant la llenya d'una tallada de pins al Picó, al principi dels anys trenta del segle XX.; no sabem el lloc de la cuita, però devia ser al Forn Teuler. També en aquells anys, un altre que feren a cal Toni, al forn que hi ha a la vora del camí de Barrulles, al lloc anomenat la roca de Santa Caterina, on comença el barranc de l'Obagotà; la calç d'aquesta cuita la van vendre al Negre, l'empresari que estava construint la carretera, per fer els murs dels embornals i els ponts. Després de la guerra, a cal Barberà, en van coure un al racó del Toll, on ja n'havien fet d'altres, per vendre la calç a les cases del poble. L'últim va ser el de casa, cal Fortet, cap allà a l'any 1945 al pont de Besora.

Els forns de calç es bastien allà on hi havia bona pedra i molta llenya. Són uns forats fets a una timba terrosa, de forma cilíndrica adequada per a apilar-hi la pedra calcària. Avui encara podem trobar, escampades pel terme, les restes de molts d'aquests forats.

Per fer un forn de calç, primer s'havia d'escollir la pedra -no tota és bona perquè n'hi ha que porta impureses que no la fan apta per a transformar-se en calç-; després s'havia d'arreglar la llenya per cremar dins la forn; tot seguit, posar la pedra al forat del forn i, finalment, fer foc fins que aquesta fos cuita.

El del pont de Besora ja s'havia fet servir ocasionalment per abastir les necessitats de calç del mas de Fortet; n'hi havia d'altres que eren més a prop i s'encenien regularment quan s'acabava, però en aquell moment, l'any 1945, cap d'ells no tenia abundància de llenya pels seus voltants, mentre que al pont de Besora n'hi havia molta després d'haver tallat els pins.

El Policarpo de cal Tomàs i el meu germà Josep van començar a fer llenya i feixos amb tot el brancam dels arbres tallats i la transportaven vora el forn. Altres

homes arrencaven amb pics i malls la pedra de la muntanya i també la deixaven a prop.

Arribava el moment més important i més delicat de tot el procés: fer la volta de pedra seca del sostre de la fornal -que era com una barraca, la porta de la qual feia de boca del foc- i després tota la resta de la pila de pedra. Per a aquesta feina, el pare va llogar quatre homes experts: el Jaume Vicent; el seu fill, el Ricardo; el Jaume de l'Anton Cerdà i el seu fill, l'Eugenio.

Primer s'aixecava fins a uns dos pams d'alçada la paret circular que faria de base de la volta, i al davant es feia l'obertura de la boca de foc, que tenia la forma d'una porta i quedava ran de terra. Després s'anaven fent cercles de pedra, de manera que els blocs es travaven els uns als altres pel propi pes, igual que les voltes semiesfèriques de les esglésies romàniques. Quan la volta era closa, s'anava alçant el cilindre, que agafava forma cònica, fins a uns quatre metres d'alçada. Del forat del terra sobresortien uns 3 metres de paret de pedra seca, rematada amb forma punxeguda. Fer la volta de pedra era la feina més difícil i delicada. La del forn de pont de Besora la va fer l'Eugenio, que havia après l'ofici del pare i de l'avi.

Era l'hora d'encendre el forn que, dia i nit, durant uns deu o dotze dies, segons la qualitat de la llenya, aniria cremant fins a coure la pedra. S'organitzaven torns de dues persones que vigilaven tothora el foc per tal de mantenir-lo ben viu, de manera que la temperatura fos sempre molt alta. Els primers dies, el fum era com el d'una carbonera o el de qualsevol altre foc fet en una fornal, però s'anava tornant primer grisenc i després més blanc i, a poc a poc, les pedres començaven a vermellejar, des de les més baixes fins a les del damunt de la pila. A la nit, aquell munt de pedres enceses feia una resplendor molt gran i es veia de ben lluny. Abans d'apagar el foc, es feia una prova amb les pedres de més amunt. Se n'agafaven algunes per posar-les amb aigua i comprovar que estiguessin prou cuites i aptes per a transformar-se en calç. Si la pedra quedava dura, volia dir que encara no era a punt; s'havia de desfer del tot per convertir-se en pasta blanca sense grumolls.

Tota aquella feina que havia durat tants dies, podia ser anorreada per incidents com ara: l'esfondrament de la volta, una pluja prou forta per apagar el forn, i pel fet que algú prengués mal. La decisió d'apagar el forn era un moment solemne: s'havia acabat la feina i calia assegurar-se que fos ben feta, ja que fins que no es feia servir no es podia dir quina era la qualitat de la calç, perquè la cuïta mai no era del tot perfecta i podia sortir més o menys bona. La del forn del pont de Besora no va ser prou reeixida, perquè una nit els dos vigilants es van adormir, la pedra es va refredar i no es va poder aprofitar part de la calç.

Llavors venien uns dies d'espera fins que la pila s'hagués refredat. Les pedres

cuites s'havien d'arrencar a cops de pic, perquè amb l'escalfor queden soldades, enganxades com si fossin una sola peça. Amb aquests bocins de roca cuita s'anaven omplint els sarrions que es portaven a bast fins a les basses de calç. Al mas n'hi havia una, arrecerada a la paret del molí. De sempre, havia vist com el pare anava traient la calç que necessitava per a sulfatar la vinya o emblanquinar. Cavàvem una mica el terra de la bassa, i de sota sortia la pasta blanca per a preparar el sulfat o la pintura. Però un dia s'adonà que s'acabava, i fou llavors quan va decidir fer un forn nou per tornar-la a omplir.

Els sarrions plens de pedres cuites que transportaven les mules, anaven reomplint el sot mentre l'aigua de la bassa, que hi rajava per un tub de goma, les feia bullir. Aquells dies, la mare patia perquè ningú no prengués mal per culpa de la calç viva que crema la pell si la toques, perquè amb l'aigua, les pedres s'escalfen a una temperatura molt alta. Va passar que aquella bassa no era prou gran per encabir-hi tota la pedra del forn, i com que la venda a la gent del poble no va anar massa bé, en sobrà molta, i a corre-cuita se'n van fer dues d'enormes a la parada de la Fou, on s'hi va encabir tota la que no va trobar comprador, i fins i tot en vam fer una tercera, darrera del mas, que va ser la que es va fer servir primer. Amb l'aigua de la sèquia es va ofegar tota aquella muntanya de calç, que hi havia al sot de la Fou, però, a causa de les presses o bé perquè hi va anar a parar la pedra més mal cuita, al final va quedar una calç de poca qualitat, i d'aquelles basses se'n va treure poc profit. Tota l'operació va ser una ruïna pel pare, perquè va gastar-hi molts diners i en va obtenir pocs beneficis. Potser per això va ser l'últim forn que es va fer, perquè aleshores ja era més rendible i més còmode comprar ciment. L'única calç que va vendre va ser a l'Ajuntament, per fer el nou edifici de les escoles; però, finalment, no la va poder cobrar.

Recordo d'una manera molt precisa l'enrenou que va significar per a casa fer el forn de calç. Les anades del mas fins al forn eren contínues durant tot el dia. Jo mateix em vaig fer un tip de trescar el camí del Serret del Fumat portant cistells de menjar als homes que hi treballaven i la mare va quedar baldada de tant cuinar i de no donar l'abast a la feina que generava tanta gent.

La imatge de la vall del riu amb el mas d'en Toni sota la mola de la Roquerola, amb la cinglera de la Rocalta a tocar del lloc on hi havia el forn, és ben present en la meva ment. Per a mi van ser uns dies de joia, perquè tot era molt nou i pressentia que tot allò era com una aventura que la gent gran també vivia d'una manera molt especial, a mig camí entre la satisfacció per la feina ben feta i la por que tot sortís malament.

Avui, amb les reformes fetes al mas, des que pertany a la Fundació Pere Vergés, s'han esborrat tots els rastres de les basses de calç. A Capafonts, cada

casa en tenia alguna a l'entrada, pels voltants del poble o al defora, ran de la vinya o del regadiu. Ara ja s'han perdut i, excepcionalment, encara és possible trobar algun sot amb restes de calç d'aquelles basses.

Les cases del poble estan fetes amb dos tipus de parets: les de pedra i fang són les de les cases més senzilles, les més humils; les altres, les d'argamassa i pedra, més sòlides i més ben fetes. Algunes d'aquestes darreres estan arrebossades per protegir-les de l'aigua de pluja. Aquestes parets de pedra i argamassa tenen un color daurat característic del poble. D'altres són blanques, perquè estan allisades amb calç sola, sense sorra, i aquesta mena d'estuc, si està ben fet, és òptim per a evitar les filtracions d'aigua de pluja.

Els murs d'argamassa més sòlids, que es poden trobar a Capafonts, són els de les basses i els ponts vells. Com que són molt antics, alguns construïts a l'època dels romans, tot fa suposar que l'art de fer bona argamassa va anar a menys a mesura que transcorrien els segles, i cada vegada es feia calç de pitjor qualitat. Com a exemples d'aquestes construccions antigues, i per ordre cronològic, recordo: la sèquia de teules romanes, que portava aigua d'una font que hi ha als avellaners del Mingo fins a l'antiga bassa de cal Llarg, i que soterrada pel pas dels segles, es conserva perfectament; després vindria el pont Vell, que ha resistit riudes de tota mena durant més de sis segles; i un pilar del pont de Besora, que aguanta, des de vés a saber quan de temps, l'aigua enfurismada que llisca pel seu damunt, i també conserva els pegats d'argamassa enganxats sense cap mena de suport a la cinglera de l'altre costat de riu, agafats a la pedra per donar testimoni del lloc on arrencava l'arc del pont.

És evident que, independentment de la qualitat de la calç i a mesura que passa el temps, l'argamassa es va endurint i agafa consistència apropant-se a la de la roca de la qual va sortir abans de ser cuita.

El ciment no es va començar a utilitzar al poble fins als anys vint, abans de la guerra. Un paleta, que tothom recorda amb el renom de el Pep Paleta, va ser el primer que el va fer servir. De la seva feina queden els terrats de rajola vermella que substituïen les teulades; i ho devia fer força bé, perquè aquests terrats han aguantat molts anys les gelades sense esquarterar-se. Aquell ciment, però, no era gaire bo comparat amb l'actual. En deien ciment lent perquè tardava molt en endurir-se i poques vegades quedava consistent, més aviat es desfeia en forma de pols i durava poc.

Per aquells anys immediatament després de la guerra, també es van coure els últims forns de guix. A cal Blai en van fer dos, arrezerats a la timba de la carretera que fa de partió amb les Sorts de cal Batistó, just a tocar de l'era del Rector. Els forns de guix s'assemblaven molt als de calç, però amb una gran diferència: eren

més petits en tot. I com que el guix costa poc de coure, l'empresa, encara que fos important, era molt menys complicada i arriscada que la d'un forn de calç. Per començar no feia falta, diguem, una gran inversió, i això feia possible que totes les cases en poguessin fer, sempre que fossin capaços de bastir-los correctament.

Si tenim en compte que Capafonts és sobre una capa de guixos prou abundant per a poder-ne extreure fàcilment, s'entén que els forns es fessin pels voltants del poble. D'aquests, però, ja no en queda rastre, perquè el foc no cou la terra del sot i amb poc temps la pluja n'esborra els rastres.

El guix era, amb la calç, el material de construcció més empleat al llarg dels segles. Servia per a fer els trespols, per allisar les parets i també s'utilitzava com a ciment per unir els materials de construcció, però no tenia la qualitat ni la solidesa de l'argamassa feta amb la calç, perquè el guix té una característica dolenta: torna a absorbir l'aigua que ha perdut amb la cocció al forn i amb el temps se salina i esdevé terrós. Totes les dones del poble maleïen els trespols fets amb guix, o sigui els que no estaven enrajolats, ja que per més que es freguessin o s'escombressin sempre restaven polsosos.

Una vegada cuit, el guix s'havia de moldre per obtenir-ne una pols ben fina. A Capafonts, però, no hi havia molins i es picava amb masses de fusta fins que agafava consistència farinosa. El mètode no era massa bo i al guix sempre quedaven restes de pedra poc picada. Avui si mireu qualsevol superfície feta amb el guix cuit al poble, veureu que té un aspecte granulós i també us adonareu que és de color vermellós, del mateix color que la pedra mare que hi ha a les guixeres de la vora del poble. Una cosa que es pot observar és que com més antiga és l'obra més dur és el guix. Els trespols de les cases velles són forts i lluent, mentre que els més recents no tenen tanta qualitat; això podria significar que també, com amb la calç, s'havia perdut la tècnica per a fer bons guixos.

Recordo que els forns de guix de cal Blai els van fer el Pep, que estava casat amb la Luz -una asturiana que va conèixer durant la guerra i que va portar a Capafonts, on trobava a faltar el verd del seu poble i la parla asturiana, ja que mai no va arribar a parlar el català amb fluïdesa, i sempre se li va notar l'accent de la seva terra- i el seu germà, que es va casar a Farena. Els dos van lluitar quasi en solitari, només acompanyats per la canalla que tothora érem allà per veure com avançava la cuïta. Ells van ser els últims en fer aquesta feina al poble.

.....

No puc deixar de recordar una curiositat pel que fa a la calç del forn del pont

de Besora, que vam vendre a l'Ajuntament per fer la nova escola. L'alcalde, el Tomàs de cal Tomàs, l'havia de pagar al pare, però no hi havia diners a la caixa del consistori i un dia, mentre eren a Casa de la Vila, el Tomàs li va dir:

-Mira, l'Ajuntament no et pot pagar aquesta calç, però aquí hi ha uns llibres que mai ningú no s'ha mirat. Agafa els que vulguis i, si tenen algun valor, que això serveixi per a compensar-te. A casa teva, segur que els llegireu.

El pare els va agafar, i avui el meu germà encara els conserva. Són dos volums molt gruixuts d'un diccionari enciclopèdic en dos toms. Recordo que quan els va portar, va dir-me que segurament m'agradarien, i així va ser, perquè a cada plana anava descobrint tot de coses que no sabia que existissin: màquines, ciutats, personatges, astres, oficis, religions...De pocs diccionaris se'n deu haver tret tan profit.

CENSOS I RENDES QUE LA GENT DE CAPAFONTS PAGAVA AL COMTE DE PRADES, SEGONS UN CAPBREU DE 1756

AMADEU MATEU I FERRO

És encara viu a la memòria dels capafontins, el greuge que patien per haver de pagar al comte de Prades les rendes estipulades en la quístia. La quístia o quèstia, és la relació de tots els tributs que li eren reconeguts, al senyor de Prades, per part de la gent de Capafonts.

És ben curiós, però, que ningú sàpiga com eren aquests tributs, quan es pagaven i qui els pagava.

Hem trobat al Fons Ferran Companys, que custodia l'Associació Cultural Baixa Segarra, de Santa Coloma de Queralt, un document del 1756, on consten tots aquests tributs, i que transcrivim literalment a continuació.

*Llevador dels censos y demás rendas quel
Exm Señor Duch de Medinaceli & Compte de
Prades, percebeix en son Lloch de Capafons,
segons lo Capbreu rebut en poder de Joseph
Mas y Roger Notari de Cornudella en 1756.*

Lo Ajuntament de Capafons

*La quantitat señalada en recom-
pensa de la Quistia
Per un forn de coure pa en la Plassa
Per Nadal 9
Per la ferreria, per Nadal 49
Per una devesa de 10 jornals en lo Mot-
llat, per Nadal dos Capons
Lo Delme de grans a la desena, menos
de fesols i dacsà que no se acostuma
pagar
De las castañas y nous, a la quinsena, y
se reparteix entre los condecimadors.
(Lo) Delme de la verema, a la desena.
De alls y sebas.
a la setsena.*

*De la Llana llarga, a la desena; però el
garras menudas y anyells, no se paga.
Dos diners per cada casa que farà for
matges.*

*De Nadissos a la desena, se delman a
St March, sino abastan a 10, y son 8
donalo Sor. a los Delmers 4 diners, y
prenen un Nadís, si son 5 prenen mitg
Nadís, si son quatre, pagan los Delmes
dos diners y prenen mitg Nadís y de
aquí en avall, no hi ha Nadís, sino
que l'Amo, paga dos diners de cada
Nadís.*

*Dels porcells a la vuitena y sino abas-
ta, a delmada, se paga 4 dins per
cada porcell.*

*Un poll per las llocas, posian pocas o,
Moltas.*

*No se paga delme de fruita, ni horta-
lissa, al delme se trau la primicia
y lo que queda se reparteix entre S.E.
y lo Sor. Arquebisbe.*

Els espais en blanc que hem marcat corresponen a les parts de l'escrit que són il·legibles, o que simplement hi falten, perquè el document té un petit bocí de paper estripat.

Si fem una passada pels diferents conceptes que se citen, hi veurem algunes coses mereixedores de ser comentades:

Es parla d'un forn de pa que és a la plaça; aquesta plaça ha de ser la plaça Vella, o sigui el Perxo, i per tant vol dir que el forn comunicava amb aquesta plaça per sota de l'actual ca l'Ermítanet, cosa que ja sospitàvem i que el document confirma.

La devesa de deu jornals que és al Montllat, sorprèn que sigui l'únic bocí de terra que pagui al senyor comte. És que no tenia cap més propietat al terme? Dos capons a l'any en concepte de terres conreades pels capafontins demostren que la propietat de la terra per aquells anys ja estava en altres mans; segurament de l'església i de molts vilatans, tal com demostren algunes escriptures en les quals el senyor ven la terra a la gent del poble.

Que paguessin delme els cereals, però no els fesols i la dacsa, deu voler dir que es collien pocs fesols i que encara se sembrava dacsa -cereal de mala qualitat-, que ja

INDRETS DE CAPAFONTS

La Foradada

És un dels punts emblemàtics del poble. Es tracta d'una paret de roca d'uns deu metres d'alçària, foradada per l'erosió, que l'ha desgastada i ha provocat alguna ensulsida, i forma actualment un arc natural. La paret i el forat són molt visibles des de la vall. Per sota hi passa el camí que mena als Motllats per l'Escudelleta o els Morterets, i que surt de la carretera, uns metres més enllà del pont del riu. Pel camí de les Sortasses s'hi arriba ben a prop amb vehicle tot terreny.

Des de la part posterior hi ha una vista original del poble emmarcat enmig del forat de la roca.

UNA ALTRA MIRADA SOBRE CAPAFONTS

JOAN TORTAJADA RODRÍGUEZ

Els articles que apareixen a la revista Quaderns de Capafonts centren la mirada dels lectors sobre realitats i fets actuals, del poble i voltants o bé procuren recuperar, per a la memòria col·lectiva, d'altres que ja són història. Hi ha una correlació molt alta entre conèixer i estimar. Els seus autors són observadors amatents, objectius i curosos que pretenen eixamplar i aprofundir l'estima i la informació sobre Capafonts, compartint el seu coneixement objectiu amb tots els qui ens apropem a les seves pàgines. Són articles escrits des l'estima però amb afany de ser racionalment objectius.

El meu article pretén seguir el recorregut de la meva adscripció capafontina. Ho aviso per endavant: a diferència d'aquells, és totalment subjectiva i està desproveïda de qualsevol afany de exactitud matemàtica, de rigor lògic o certesa intel·lectual. Tanmateix s'ha bastit amb una mirada afectiva i alhora emotiva gens exempta d'autenticitat.

Coneixia el poble de dues “visites de metge”, realitzades amb la família, pels primers anys setanta. La primera, pujant des de Reus i Alcover, i la segona baixant des d'Ulldemolins i Prades. Ambdues, fetes a corre cuita, van deixar-me una imatge un poc esvaïda, on prevalia l'impacte dels paisatges i la visió del conjunt, vist des dels turons que l'envolten, sobre les particularitats dels seus carrers i edificis. Capafonts em resultà un poble de “pessebre”, com n'hi ha d'altres, sense un interès especial.

La primavera del 1985 rebí dues invitacions per a sengles actes a celebrar el mateix dia. Una per assistir al Mas Fortet a la reunió de la Fundació Pere Vergés, i l'altra per a la presentació de la Guia de Capafonts dels doctors López Bonillo i Rovira, professors de la URV. Al volant del meu cotxe vaig enfilar resignadament el camí, dels més de cent quaranta-quatre tombs, per a participar-hi. L'acte a Mas Fortet acabà en un dinar servit en el propi menjador. Segut a taula, enmig de persones de conversa fàcil, vaig trobar-me com bunyol dins la mel, tanmateix quasi sense adonar-me'n vaig centrar la meva conversa vers el comensal que tenia enfront meu: Joan Besora. Joan de cal Llarg, aleshores amb tota la capacitat auditiva, oferia una conversa sàvia, la del qui parla solament del que coneix i sap. Em va impressionar la seva claredat expositiva i aquell toc subtil d'escèptica sornegueria, pròpia dels qui escruten el firmament sense enlairar-se un pam del sòl, però també la seva mirada acollidora del qui parla fit a fit amb un igual. Fou

una revelació, tant per les seves paraules com pels silencis, prudentment administrats. Després vaig conèixer la Pilar, la seva esposa. Aquesta, prudent i decidida, de paraula fàcil i cor generós, fou la constatació que de vegades es compleix la dita: “Al costat d'un gran home hi ha una gran dona”. A la tarda assistí a la presentació del llibre. Aquí vaig rebre la segona gran sorpresa. Sabia que el cens del municipi vorejava el centenar d'habitants, però a la sala on es feia la presentació vaig comptar (els qui pensem millor numèricament que verbal, tendim a comptar, mesurar, calcular, etc. les circumstàncies que ens envolten per inversemblants i anecdòtiques que puguin semblar) unes cent cinquanta persones, el total del cens augmentat en més de 50%. Feia goig l'atenció amb què aquella gernació seguien l'exposició dels autors. Diego va parlar emocionadament del plantejament amb el que havien encarat el llibre. La seva veu precisa i humil i la seva modèstia, tan poc freqüent en persones amb una trajectòria intel·lectual i docent plenament contrastades va captivar-me. En acabar l'acte vam poder intercanviar unes paraules que solidificaren la meua intuïció. En el camí de retorn a casa, la meua conformació de la pujada s'havia convertit en el goig de qui sap que ha fet una gran descoberta. En un sol dia, sense esperar-ho, havia conegut tres persones, el contacte amb qualsevulla de les quals justificaria a bastament perllongar el nostre pas per aquest món. Una trobada inesperada pot canviar profundament l'orientació de la nostra vida, si tenim la vista prou fina i l'oïda atenta per a copsar la dimensió real de la seva transcendència. Vivim sotmesos a tants estímuls i influències externes que ens costa destriar el gra de la palla. Massa sovint ens quedem sords davant les escasses músiques vivificants que rauen amagades enmig d'una selva de sorolls i paraules anestesiants. Aquell dia, cosa poc habitual en mi que sóc de mena despistat, havia estat receptiu als estímuls exteriors!

Per la Festa de Barrulles, la Pilar va invitar-me a l'arròs que cada any organitza l'Associació de Dones. Vaig pujar amb Cinta, la meua esposa. Vam quedar altament sorpresos per la massiva resposta de la gent, col·laborant en les tasques del foc i el coure, però sobretot per l'ambient acollidor que ens feia sentir-nos com a casa. Quan Pilar ens van explicar les obres realitzades amb les quotes de les quasi quatre-centes sòcies (aquell any pagaven 25 ptes., que són aproximadament 0,15€), la sorpresa s'instal·là en la frontera de la incredulitat. Tenir vora quatre centes sòcies en un municipi de menys de cent habitants és una feta inexplicable a la lògica humana. Ara sé que, en els incerts dies que correm, també podem fer “miracles” sempre que hi posem un de vessall d'amor i dedicació. Des d'aquell dia, totes les dones de casa en són sòcies. No volem

perdre'ns l'arròs, però encara menys l'ambient amb que es viu la diada!

En les pujades següents vam anar coneixent els altres amics que feien colla: Teresa, l'esposa de Diego, Ferran i Aquilina, Alfred i Francina, Amadeu i Mariona, Jordi i Enriqueta, la Maria, amb qui formem la delegació de la colla a Reus. Dia a dia i trobada a trobada hem anat posant les bases sobre les quals hem bastit una sòlida amistat, solament interrompuda per l'absència definitiva dels qui ens han deixat, fins al punt que m'agradaria tenir-los a tots ells com a testimonis meus el dia del Judici Final. Segur que en sortiria ben lliurat!

Des de fa molts anys ja emprenc la carretera, dels més de cent quaranta-quatre tombs, sense cap recança. Mai resulta feixuc o difícil el camí que porta a l'encontre dels amics.

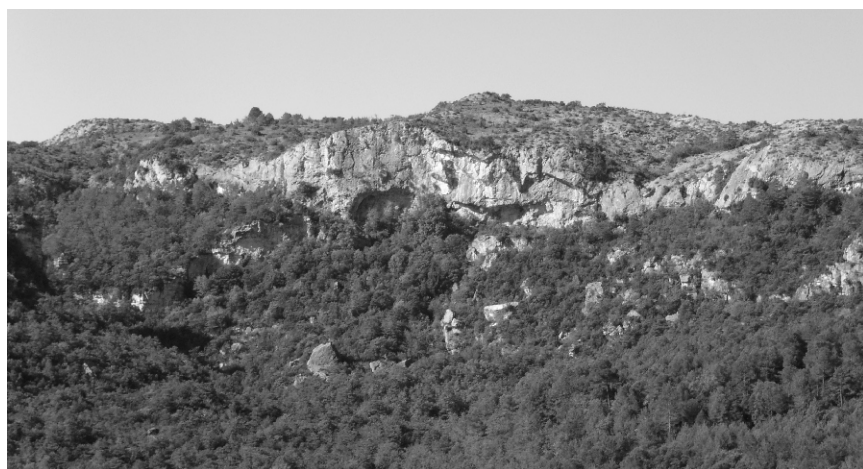
La meva mirada sobre Capafonts, des que l'he incorporat al meu mapa afectiu, ha millorat sensiblement i no solament per les múltiples millores urbanístiques que ha viscut els darrers anys, també pels encants que desvetlla una mirada enriquida pels colors de l'amistat. Decididament, un paisatge o una vista pot interessar-nos, però el que ens captiva i ens lliga amb sòlids vincles són els referents humans.

PAISATGES DE CAPAFONTS

Les cingleres

La vall de Capafonts limita pel sud i per l'oest amb una barrera d'altres cingleres, que s'enlairen fins al miler de metres, allà on comença el Montllat per aquesta banda. L'aigua, el vent o el glaç tot modelant les masses de roca, han format parets de molts metres d'alçària, barrancs fondos, roques individualitzades, cadascuna de les quals és interessant per si mateixa. Des del Picorandan fins la serra de l'Embestida, passant per la Queralta, el Morral de la Devesa o el barranc dels Morterets, per exemple, hi ha tot un seguit de formes originals i úniques. Vistes des del fons de la vall apareixen com una barrera violenta, ferotge i espectacular, però que en cap cas produeix una sensació d'enclaustrament. Els colors de la natura, especialment els de la tardor, afegeixen un toc cromàtic a la majestuositat del conjunt.

UNA ESTONA DE TERTÚLIA (3)

SÒRBOLES

Com dèiem ahir..., a la tertúlia anterior (QC4), vam proposar una endevinalla, que ara reprenem. El trencaclosques era aquest:

Margarida s'està al terrat, / amb lo cul estarrufat.
Tant si neva com si plou, / Margarida no se'n mou.

En realitat no s'està al terrat, sinó al campanar, i en conseqüència la Margarida és la campana.

Deixem-ho i anem a un tema de més volada.

EL SURREALISME POPULAR CATALÀ

La publicació d'aquesta revista s'ha escaigut en desembre; i per aquest motiu farem una referència a Nadal, i, de pas, ho aprofitarem per destacar un fet que ens intriga: Com és que en el nostre folklore hi ha corrandes i cançons tradicionals i populars tan esttrafolàries, tan surrealistes? És que ens hi ha fet tornar la nostra història tan desraonada? Ha estat una mena de defensa, i per això subsistim? O en tenen la culpa els vents de tramuntana i de serè, que han creat personatges tan excèntrics com Dalí o com els edificis de Gaudí i els gargots de Miró?

Per comprovar que tenim una tradició amb elements il·lògics, repassem aquest parenostre del tió:

Ara ve Nadal, / posarem el porc en sal,
la gallina a la tupina, / lo pollí a dalt d'un pi.
Toca, toca, Valentí, / que els torrons ja són aquí.
Ara en baixen bous i vaques, / les gallines amb sabates,
los capons amb sabatons.
Correu, correu, minyons, / que el vicari fa torrons.
La guineu los ha tastats: / diu que en són un poc salats.
Marieta, posa-hi sucre, que en seran un poc millors.
Torrons de vellana, torrons de pinyó,
caga tió, si no et dono un cop de bastó.

No m'hi puc entretenir, però, al costat d'explicacions enraonades sobre el menjar (porc, gallina, torrons), us imagineu lògicament un pollí a dalt d'un pi?; o les gallines amb sabates i després a la tupina?; o la guineu valorant els torrons com a salats? Això fins i tot deixant de banda l'escatologia del cagatió, difícil d'explicar sense rubor a gent educada d'altres cultures.

No és tan sols aquesta cançó: n'hi ha d'altres; per exemple, una referida a la festa de sant Josep (19 de març). Diu així:

Demà som festa, / sant Josep la fa:
n'agafa l'escopeta / i se'n va a caçar.
Tira un tiro, / mata un pardal;
se'n va a la generia / vestit de general.
Passa santa Anna / tocant la campana;
passen los angelets / tocant los platerets;
passa nostre Senyor / tocant lo tambor;
passa sant Magí / tocant lo violí;
passa una marmota / tota mal vestidota;
passa sant Tomàs / de morros al cabàs.

No sé si és més llarga, però fins aquí arriben els meus apunts i la meva memòria. A partir d'ara, quan es parli de surrealisme, i dels seus creadors André Breton (a partir de les teories freudianes), René Magritte, Buñuel, Picabia, etc. jo reivindico la tradició folklòrica catalana, que degué inspirar els genis de Portlligat, de Reus i de Mont-roig.

UN VAILET EIXERIT

És una historieta antiquada i estranya per a les mentalitats d'avui. Però, què volem?: és la nostra tradició; així és com m'ho han explicat a mi padrins i padrines de Capafonts o de pobles dels encontorns. Ja va bé de tant en tant fer un exercici d'adaptació, sortir del nostre petit món del present actual i anar cap a èpoques anteriors; ara són passades, però en un altre temps van ser presents i ben vives, i ens n'han deixat relíquies com les que explico aquí. Això és la història. Vegem-ne, doncs, un petit fragment.

Un dia es va presentar al Rector de Vallfogona un noiet eixerit a veure si el volia com a escolanet; vés a saber d'on devia venir; segur que passava gana. El senyor rector li va fer aquesta pregunta (era el sistema de selecció de personal de llavors):

D'on véns i on vas,
com te dius i amb qui estàs.

A la qual cosa el galifardeu va contestar:

Vinc de Targa, me'n vaig a Verdú,
me dic Pere i no estic amb ningú.

“Aquest jovencell té lletra menuda”, va pensar el rector. I se'l va quedar

perquè li fes d'escolà i de mosso dels encàrrecs. A més, va pensar que, aprofitant la seva ingenuïtat, se'l rifaria o sigui, se'l passejaria o li plantaria bledes al clatell, durant els avorrits vespres hivernals.

Ja el primer dia li va dir: “En aquest poble tenim una manera d'anomenar les coses que segurament tu no saps i t'ho he d'ensenyar.” i, senyalant-li el gerro d'aigua, li fa: “Tu com ne dius, d'això?”. “Aigua”, respon el bordegàs. “Doncs aquí en diem *abundor*. Te'n recordaràs?” “I prou”, afirma el minyó, desconcertat.

I d'una manera semblant, li va anar ensenyant que del foc en deien *matafreds*, del gat *mata-rats*, de la majordona *furgança* i del tamboret *escarabitanyo*.

Un altre dia, veient que el xicotet tenia molta gana i quan podia escurava els plats de tots, li va voler fer una mica de respecte pel que fa al menjar proteínic, dient-li que de la botifarra en deien *déu* i de la llangonissa *tots els sants*. “I a Déu i a tots els sants se'ls ha de tenir molt de respecte, eh que sí?” “I tant, i tant”, va assentir el brivall, astorat.

El rector racionava el menjar al seu acòlit i conscient que la gana del jove era un pou sense fons li controlava tant la possible rapinya que, cada nit, escampava cendra davant la porta del rebost perquè, si l'escolà hi anava a buscar pitança, el pogués descobrir.

Tan apurat estava el fadrí amb el control rectoral, que va decidir buscar-se un amo més generós. Llavors va preparar curosament la seva escapada i la seva venjança.

Una matinada, el senyor rector, encara al llit amb camisa i gorra de dormir, va notar olor de fum i va sentir uns crits juvenils que deien:

Senyor Rector, aixequem-vos vós i la *furgança*
i correu a buscar *abundor*,
que el *mata-rats* ha portat lo *matafreds* al dormitori del senyor Rector.
Al replà de l'escala hi trobareu l'*escarabitanyo*.
I jo me'n vaig amb *Déu* i amb *tots els sants*.

L'entramat de la fugida, el lector se'l pot imaginar. I és que, com afirmava el famós doctor Turró, la fam és l'origen del coneixement.

Per avui deixem la xerrada perquè noto que el fred ja m'arriba als ossos. Però un estudiant em recorda que hi falta l'endevinalla. I li proposo la següent: “A veure si saps quina és la mula que porta quatre fetges.”

Veig que en aquest poble encara hi ha joves que s'interessen per alguna cosa.

ARRELS

ALÍCIA POCURULL

Aquest treball es presentà al VI Certament Literari “Vila de Capafonts” de l'any 2007. Li fou concedit un accésit, en base a la seva originalitat i qualitat literària. A través de la personificació de l'arbre de la plaça de l'Església, es passa revista, en llenguatge poètic, a tot un seguit de fets i elements que formen part de la història i la vida del poble.

Aviat es farà de dia, el silenci, la tranquil·litat i el fred dominen el poble. Una lleugera boira enteranyina els Montllats protegint a la vegada la Pixera com si fos el més apreciat dels tresors.

Em sento nostàlgic, potser per la sensació d'estar nu, sense les meves estimades fulles, que creixen amb mi a la primavera, em protegeixen a l'estiu i com sempre em desemparen a la tardor, així és el cicle de la natura, és com la vida mateixa.

No sé per què, avui m'ha vingut al pensament el dia en què em van plantar, ben bé al mig de la plaça de Capafonts. No sé si per vestir la plaça o per fer ombra, fos pel que fos sempre he estat fidel als meus. Recordo perfectament la cara dels que amb il·lusió van fer un gran clot, em van col·locar al més recte possible i finalment em van regar amb l'aigua de la font que rajava amb força. Durant uns anys anava veient les seves familiars cares com al passar es giraven i em miraven com si fos un fill per veure si creixia amb força i sa. Es formava un lleu i agradable somriure en els seus llavis, era un bon senyal.

En certs moments sembla que estigui sol, però no és així, al meu costat tinc la font que gota a gota, rajolí a rajolí fa la música necessària perquè em senti custodiat dia a dia, moment a moment. La font també és lleial a la plaça, brolla aigua bona, fresca estiu i hivern, sempre està al servei dels demés sense res a canvi. Dóna aigua a l'home fatigat i suat que ve del tros, té set i li agrada sentir-se mimat per aquesta aigua que sempre està allí. Al cansat infant que juga a fet i amagar i té ganes de mullar la seva tendra boca i sentir aquella sensació de frescor i goig a la vegada. O també a aquella persona que visita per primera vegada al llogaret i vol comprovar que aquesta aigua és tant bona com molts diuen.

Davant meu tinc el majestuós campanar que des de dalt m'observa amb

el seu rellotge que ha vetllat i vetlla pel poble, està i ha estat present en molts ulls de capafontins i capafontines, ulls tristos, sorpresos, enamorats, fascinats, esporuguits... També en la mirada d'altres persones que en passar no han pogut evitar aixecar la mirada cap dalt.

El campanar ha viscut moments de tota mena, bons i no tant bons. Ha estat sempre fort, vigorós, resistent a una guerra odiada per molts, sempre ferm. Ha vist persones corrent amunt i avall amb cara de pànic sense saber cap on anar, bé, deixem-ho estar. Pensem en coses millors, l'instant més entenedridor segurament ha estat aquell en què gràcies a l'esforç i sentiment de molts cors ha pogut revifar juntament amb les estimades campanes i tornar a reviure aquell so espectacular que fa esborronar a tot aquell que té la fortuna de sentir-lo.

S'escapen alguns flocs de neu, em complau, és bonic, potser podré veure la cara de goig de la mainada al veure el terra transformat en un gran llençol blanc.

Ui! toquen les quatre, com passen les hores, els tocs de cada hora em fan sentir viu, a mi i als altres que estan a prop meu.

Ha passat l'hivern, la primavera ja és aquí i amb ella els colors de les bufones flors de la plaça que desinteressadament reguen amb delicadesa, són persones anònimes però jo les conec perfectament.

Les febles fulles comencen a brotar a les meves branques, surten del més íntim de mi, jo les ajudo amb totes les meves forces encara que la pluja aquest any no hi ha col·laborat gaire.

El cant dels ocells una vegada més està a prop de mi, em complau.

Els colors dels Montllats són peculiars, d'un verd intens que captiva la vista a tots aquells que els agrada prear la natura.

Els Montllats podríem dir que vetllen el nostre poble, el protegeixen, fins i tot són com una mena de muralla natural que el protegeix. Més enllà hi ha la Ninota ferma al pas dels anys, vigilada si més no per l'estimat Picorandan, sinònim de Capafonts, és com el seu Àngel de la Guarda, que l'acompanya de nit i de dia.

Escolto el soroll d'un motor de cotxe, el soroll ve de l'era del Rector. La primera vegada que el vaig sentir, em pensava que estava somiant, no m'ho podia creure. Jo havia sentit parlar sota meu a algú conversant assegut al pedrís, sobre aquest tema, però em creia que mai arribaria aquest moment.

M'ha costat acostumar-m'hi ja que a mi m'agradava el soroll monòton i rítmic dels cascots d'aquell ruc o d'aquella mula que anaven carregats pel

carrer Major.

Les busques del rellotge van girant en un moviment podríem dir que quasi perfecte, rodant, rodant, donant pas a un endemà, un passat-demà, una setmana vinent, un mes que ve.

Ui! sento molt d'aldarull, veig passar un grup d'excursionistes amb cara de fascinació que venen carregats amb motxilles a l'esquena. També canalla que corre a munt i avall, hi ha més moviment que de normal. De sobte veig una nena amb unes divertides cues que porta una gran mona de Pasqua a les mans, embolicada amb un paper de cel·lofana d'un color d'allò més llampanant, ah! ja ho sé: és la Setmana Santa.

Se sent aquell riure i plorar de la canalla, aquelles dolces veus que any rere any distingeixo, que tornen a venir i m'acompanyen un any més, seuen al pedrís per explicar-se un altre cop tot allò que els inquieta, que els fa patir, però també allò que els omple que els ajuda a viure.

Davant meu un grup de joves seuen a les escales de l'església observant als seus fills/es com si estessin fent una escenificació, a la vegada que els vigilen amb tot l'amor possible.

Durant aquests dies es fa la singular i entranyable processó on se senten cantar aquelles febles però a la vegada intenses veus acompanyant amb orgull el Sant Crist, canten amb sentiment i això per a mi és molt important, ja que les coses fetes amb sinceritat valen molt més.

El sol s'està amagant darrera el Picorandan, el color blau cel es transforma en un rosa tan bonic quasi impossible d'explicar, aviat es farà fosc i s'encendran les llums del poble, el soroll es va transformant en silenci, els carrers es van buidant, la gent va cap a les seves cases a sopar i des d'alguna finestra entreoberta de la cuina s'escapa aquella agradable olor de menjar.

Parlant d'olors n'hi ha una que donaria el que fos per tornar-la a olorar, la procedent del forn de pa, aquella olor tant entranyable i única que ambientava els carrers mes propers. Era una sensació màgica, un pa fet amb amor i segons la gent boníssim i aquelles coques en recapte que han estat protagonistes en tantes festes. Els nens al sortir de la pastisseria no podien evitar mossegar la coca de sucre i sentir com es desfeia el sucre a la boca.

Passen els segons, els minuts, les hores, les setmanes, els dies i arriba el mes de maig, un mes que l'estimada ermita de Barrulles espera amb ganes, ja que d'alguna manera ella és la protagonista, la mimen i l'acompanyen. Encara que relativament estic lluny d'ella la tinc en el meu cor.

És més gran que jo en anys i també en importància. Ella viu en solitud,

per això aquest mes es tant important perquè d'alguna manera no se sent oblidada.

Els núvols corren de pressa, sento el vent, les meves fulles dansen fent un moviment especial, el seu soroll és com una melodia. S'escapen les primeres gotes de pluja, penso que m'anirà molt bé, a mi i als altres arbres. D'un gota a gota passen a una tempesta, cada vegada és més forta, el cel es transforma en gris fosc, de sobte una llum es reflexa en les meves fulles, aquesta llum m'és familiar. Se sent el soroll d'un feble tro que prové del fons de les muntanyes. Cada vegada se'n senten més, l'espai de temps entre els uns i els altres és més curt. Em ve el record d'aquell llunyà i fatídic dia que per culpa d'una tempesta de llamps i trons la desgràcia va estar present en el cor del poble, a l'església. La tranquil·litat va esdevenir por, podríem dir que es va convertir en pànic. La gent no sabia ben bé el que passava però jo sí, perfectament, un llampec va entrar a l'església com si fos la reencarnació del mal, emportant-se'n tot allò que trobava al davant. Va ser un dia esgarriós i horrorós.

Uff! encara bo que ara només ha estat una feble tempesta primaverenca. Els ocells tornen a cantar, l'aigua de la font raja com si no hagués passat res, com si no hagués sentit els trons, aliena a tot el que passa al seu voltant.

S'està fent de nit, allà al fons començo a veure uns llumets que es mouen com si fossin cuques de llum, són aquells que van a buscar cargols, tradició que es va perdent amb el pas dels anys, però que encara hi ha algú que gaudeix fent-ho. Quan arriben a les seves llars, els ensenyen orgullosos, com si ensenyessin una ferrada plena de monedes d'or.

Les meves fulles ja madures i refetes em vesteixen, ara m'assemblo a un arbre de cap a peus, sóc un senyor arbre. Em sento útil, puc fer ombra durant el dia i puc protegir de la humitat durant la nit.

Ja fa calor, és el mes de juliol, però tot i així no és aquella calor xafogosa i insuportable de les grans ciutats. Crec que molts vénen al poble precisament per fugir de les altes temperatures estiuenques ja que no és per res, però som uns privilegiats i gaudim d'un microclima per a molts envejable.

M'agrada l'estiu perquè em sento més acompanyat. Durant el mes d'agost el poble és un anar i venir de gent. Nens que corren amb bicicleta, puc sentir fins i tot els crits dels que es banyen a la nostra piscina, lloc de concentració per a molts, lloc de conversa, lloc d'esplai, lloc de relaxació si et deixen, la gent gran pren la fresca després d'haver sopat.

Durant aquest mes es fan moltíssimes activitats, totes tenen el seu

encant perquè estan organitzades amb tot l'amor i interès possible. És l'esperada Festa Major.

Atrau a grans i petits. Els més menuts se senten més grans ja que poden anar a dormir molt més tard que de costum, ballant i saltant, i els més grans se senten més petits, recordant aquells enyorats anys quan eren joves i esperaven amb ganes que arribessin les festes per estrenar aquell vestit fet amb tant d'amor i que havia suposat un gran esforç aconseguir-lo.

Estem a finals d'agost i arriba el setembre em començo a sentir una mica més sol. Els nens i les nenes d'arreu comencen a l'escola, els del poble també, però no a la nostra escola, ja que està tancada. Enyoro aquells alumnes que passaven per la plaça amb els llibres sota el braç amb ganes d'aprendre i també de compartir bonics moments amb els seus amics.

Em cau la primera fulla, una fulla de color groc marró, el seu descens és quasi màgic, s'aïlla d'allò que li donava vida, cau a terra fent un so conegut per mi, és el so de la tardor. A mesura que passen els dies aquesta acció passa sovint, puc dir que fins i tot és monòtona.

Em vaig sentir cada vegada mes nu i sota meu tinc una gran estora natural.

El color tardorenc dels castanyers de la Mistera és inigualable, són unes pinzellades difícils de pintar. Veig passar algun boletaire amb cara de felicitat perquè ha trobat algun bolet per omplir el cistell.

La tardor dóna pas a l'hivern, ara sí que no tinc cap fulla mimant-me.

Sento el soroll d'un tractor, veig que porten com l'any anterior i l'altre i l'altre un gran avet de Nadal, és majestuós, el planten al meu costat i per uns dies ell és el rei, és el centre d'atenció, fins i tot el guarneixen amb uns llums de colors i hi pengen algunes targetes que no sé ben bé el que diuen, però el que realment està arrelat al poble sóc jo.

Passen els segons, els minuts, les hores, aviat es farà de dia, el silenci, la tranquil·litat i el fred dominen el poble.

La Diputació de Tarragona posa en marxa una eina per treballar la responsabilitat social entre tots els agents implicats

Neix el Fòrum de la Sostenibilitat

El Fòrum de la Sostenibilitat és una nova eina de treball que lidera la Diputació per donar veu al territori del Camp de Tarragona i de Terres de l'Ebre i tractar els temes clau que l'afecten per avançar cap a la sostenibilitat, tot fent-ho des del territori i amb el territori, acollint-hi el món educatiu i universitari, les entitats locals, la societat civil, el món de la comunicació i els sectors econòmics compromesos amb la Responsabilitat Social Corporativa (RSC).

En els anys d'aquest tomb de mil·lenni, els canvis polítics, econòmics, socials, culturals i ambientals han creat problemes nous, que precisen respostes innovadores per part de les Administracions Públiques. La Diputació de Tarragona vol jugar un paper actiu des de la innovació, la participació i les tecnologies, en clau de cooperació i tenint en compte que el Desenvolupament Sostenible és objectiu bàsic de la Unió Europea. De fet, la Diputació, treballa per la sostenibilitat des de fa temps, mitjançant la trajectòria i l'acció desenvolupada en el si de la Unitat de Medi Ambient del Servei d'Assistència Municipal, amb la seva assistència tècnica i especialment amb el programa de suport per a l'elaboració de l'Agenda 21 per part dels municipis, el Consell per al desenvolupament Sostenible CODAT21. Aquests són els factors que constitueixen l'antecedent i precedent més immediat d'aquest Fòrum de la Sostenibilitat.

Participació i Estratègia Conjunta

Veient les necessitats i la realitat que ens envolta s'ha arribat a la conclusió que cal dissenyar una estratègia conjunta que permeti consolidar i potenciar la col·laboració entre les Administracions Locals (Diputació, Consells Comarcals i Ajuntaments), el món educatiu i universitari, la Societat Civil (cambres de comerç, sindicats, col·legis professionals, ONGs, etc.), el món de la comunicació i els sectors econòmics.

L'objectiu principal d'aquesta estratègia és aconseguir un major grau d'eficàcia en les accions i configurar un model de treball capaç de donar resposta a les demandes de la societat actual a partir de la construcció d'un futur sostenible per als ciutadans. El Fòrum és un òrgan dissenyat per la intervenció d'Agents Socials, Econòmics, Experts en la matèria, representants dels Ajuntaments i de la Diputació i els ciutadans en general.

El Fòrum donarà veu a temàtiques especialment rellevants a les comarques de Tarragona. Així, el tema de l'any acadèmic 2006-2007 serà l'aigua, conscients de la seva escassetat a les nostres comarques i de la font de vida que suposa. Per a l'any 2007-2008 es preveu el paisatge, un dels grans valors del territori del Camp de Tarragona i de Terres de l'Ebre.

EL FÒRUM DE LA SOSTENIBILITAT

La Diputació de Tarragona i els seus agents del Fòrum de la Sostenibilitat entent-lo...

els ciutadans, la universitat i el món educatiu, els sectors entitats locals i totes aquelles entitats i col·lectius que formen la exió de les temàtiques més rellevants en matèria de territori i

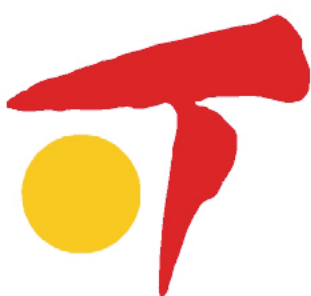
onuguin i es donin a conèixer les millores i els processos de aquests municipis i comarques, tot potenciant les solucions i nsables.

Diputació de Tarragona vol donar veu al territori del Camp de emes clau que l'afecten per avançar cap al desenvolupament els agents del territori, els quals no només hi viuen, sinó que també el senten, el coneixen, en viuen i el viuen.

Funcions i Objectius del Fòrum

En aquesta fase inicial, i per al primer any d'implantació, s'han definit com funcions del Fòrum que esdevingui un moviment per impulsar la sostenibilitat, la RSC i el coneixement entre la Diputació de Tarragona, la societat civil i les entitats locals. A més, el Fòrum vol afavorir el debat ciutadà en els aspectes rellevants del medi ambient i la Responsabilitat Social Corporativa (RSC), així com promoure la participació dels agents socioeconòmics i influir cap a unes actituds més responsables i sostenibles.

Entre els Objectius establerts en el plantejament del Fòrum, destaquen els següents: esdevenir la veu del territori de les comarques de Tarragona en matèria de sostenibilitat i medi ambient i contribuir, alhora, a la sensibilització; encarregar els impulsos de canvi que s'estan produint entre els ciutadans; permetre el desplegament d'un feix de polítiques en l'escenari polític de les ciutats; afavorir la transformació de la consciència ciutadana i dels agents del territori pel que fa al medi ambient i afavorir que es generalitzi el reconeixement de la problemàtica ambiental, entre d'altres; tot comptant amb els agents del territori.

Caixa Tarragona

Fundació